

Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse ning teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1 Sisukokkuvõte

Eelnõu kohaselt tugevdatakse Eestis parlamentaarset kontrolli, laiendades praegu kehtivaid Riigikogu uurimiskomisjonide õigusi Riigikogu erikomisjonidele ning tõhustades Riigikogu uurimis- või erikomisjoni töö takistamise eest karistamise võimalust. Riigikogu uurimis- või erikomisjonile teadvalt valetabe esitamine muudetakse karistatavaks karistusseadustiku alusel.

1.2 Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu valmistasid ette Riigikogu liikmed.

1.3 Märkused

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 104 teise lõigu punktide 6 ja 13 kohaselt on käesoleva eelnõu vastuvõtmiseks vaja Riigikogu koosseisu häälteenamust.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõu eesmärgid on:

- 1) laiendada praegustes õigusnormides sätestatud Riigikogu uurimiskomisjonide õigused ka Riigikogu erikomisjonidele,
- 2) määrata Riigikogu uurimis- ja erikomisjonide töö takistamisega seotud väärtegude (komisjoni ette ilmutata jätmine, andmete või dokumentide esitamata jätmine, selgituste andmisest või küsimustele vastamisest keeldumine) kohtuväliseks menetlejaks Riigikogu Kantslei, et seda väärteokoosseisu oleks võimalik praktikas kohaldada, ning
- 3) kohustada Riigikogu uurimis- või erikomisjoni ette kutsutud isikut andma komisjonile tõest teavet ning muuta karistusseadustiku alusel karistatavaks teadvalt vale ütluse andmine Riigikogu uurimis- või erikomisjonile.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

3.1 Selgitused praeguse olukorra kohta

Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse (RKKTS) kohaselt võib Riigikogu moodustada komisjone, sealhulgas erikomisjone seadusest või välislepingust tulenevate ülesannete täitmiseks (§ 19) ning uurimiskomisjone avalikku huvi pakkuva sündmuse asjaolude

uurimiseks (§ 20). Erikomisjonid moodustatakse iga Riigikogu koosseisu alguses Riigikogu otsusega ning nende tegevus kestab Riigikogu koosseisu volituste lõpuni.

Praegu on Riigikogus üks uurimiskomisjon (Venemaa Föderatsiooni mõjutustegevuse, selle rahastamise viiside ja sellega seotud riskide uurimiskomisjon) ning kolm erikomisjoni (julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon, korruptsioonivastane erikomisjon ja riigieelarve kontrolli erikomisjon). Need kolm erikomisjoni on kujunenud välja tavana Riigikogu mitme koosseisu vältel.¹

RKKTS § 22 lõike 2 kehtivas redaktsioonis on sätestatud Riigikogu uurimiskomisjoni õigus kutsuda komisjoni ette isikuid ning nõuda komisjoni ülesannete täitmiseks vajalikke andmeid ja dokumente, kusjuures kutsutud isik on kohustatud ilmuma, andma selgitusi ja vastama küsimustele ning komisjoni nõutud andmed ja dokumendid tuleb esitada komisjoni määratud tähtpäevaks. Sama õigust Riigikogu erikomisjonidele RKKTSis ette nähtud ei ole.

Riigikogu erikomisjonidele on vastavates eriseadustes² üldsõnalisemalt ette nähtud õigus välja kutsuda isikuid ning nõuda tutvumiseks andmeid ja dokumente (või ka ainult dokumente), mis toob nende praegused õigused lähemale uurimiskomisjoni omadele, kuid kõnealustes eriseadustes ei ole ette nähtud nende õiguste tagamise mehhanisme ega ka kutsutu kohustust ilmuda, anda selgitusi ja vastata küsimustele. Seetõttu ei ole Riigikogu erikomisjonidel praegu praktikas piisavalt tõhusaid vahendeid parlamentaarse kontrolli teostamisel vajaliku teabe saamiseks.

RKKTS §-s 23 on ette nähtud võimalus karistada Riigikogu uurimiskomisjoni töö takistamise eest kuni 300 trahviühiku (s.o praegu kuni 2400 euro) suuruse rahatrahviga. Uurimiskomisjoni töö takistamine, mis kujutab endast väärtegu, võib § 23 lõike 1 kohaselt seisneda uurimiskomisjoni kutse peale mõjuva põhjusega ilmumata jätmises, andmete või dokumentide esitamata jätmises või selgituste andmisest või küsimustele vastamisest keeldumises.

RKKTS 2023. aasta kommenteeritud väljaandes on RKKTS § 23 kohta märgitud (lk 123; kommentaaride punkt 3):

„Kommenteeritavas paragrahvis sätestatud väärteokoosseisu ei ole praktikas kohaldatud, kuna väärteo menetlemist puudutavad normid on RKKTS-is puudulikud. Nimelt on jäetud määramata väärteo kohtuväline menetleja, mistõttu ei ole väärteokaristuse kohaldamine praktikas realiseeritav. Kohtuvälise menetleja määramine on vajalik selleks, et oleks olemas asutus või organ, kes viiks läbi nõutavad väärteomenetluse toimingud, koguks tõendeid ning esitaks väärteoasja materjalid kohtule arutamiseks. Väärteomenetluse seadustiku järgi kohus kohtuvälise väärteomenetluse menetlustoiminguid läbi ei vii, tõendeid ei kogu ja väärteoprotokolli ei koosta. Kohus – täpsemalt maakohus – üksnes arutab väärtegu.”

¹ Üksikasjalikumalt kirjeldust sisaldab Riigikogu kodu- ja töökorra seadus, Kommentaarid, Riigikogu Kantslei, 2023, lk 108–112.

² Julgeolekuasutuste seadus, korruptsioonivastane seadus ja riigikontrolli seadus.

Edasi on kommentaaride punktides 4–6 üksikasjalikumalt viidatud mitmele varasemale katsele seda puudust seadusandlikult kõrvaldada, kuid need katsed ei jõudnud soovitud tulemuseni, kuna eelnõud võeti menetlusest tagasi või lükati tagasi.³

Samas on Riigikogu tegevuses esinenud juhtumeid, kui kutsutud ei ole uurimiskomisjoni ette tulnud ning seaduses ette nähtud sanktsiooni rakendada ei saanud.⁴

Riigikogu uurimiskomisjonile (ega muudele Riigikogu komisjonidele) teadvalt vale ütluse andmine ei ole praegu seadusandlikult väärteona ega süüteona määratletud.

Käesoleva eelnõu teemat on hiljuti käsitletud ka jurist, endine riigiprokurör ja endine Euroopa Kontrollikoja töötaja Margus Kurm oma raportis „Eesti kriminaaljustiitsüsteemi struktuursed probleemid kui vaba ühiskonna arengu takistajad”,⁵ keskendudes eriti prokuratuuri ja uurimisasutuste järelevalvele. Muu hulgas on Kurm oma raportis osutanud parlamentaarse kontrolli puudulikkusele Eestis ning (lk 14) märkinud: „On kõnekas, et 35 iseseisvusaasta jooksul ei ole valitsus ega Riigikogu moodustanud ühtegi uurimiskomisjoni selleks, et hinnata prokuratuuri või uurimisasutuse tegevust mõne kriminaalasja menetlemisel või menetlemata jätmisel. Prokuratuur toimetab sisuliselt vastutusvabas ruumis. Kui prokuratuuri järelevalve ja vastutuse küsimus tõusetub, on alati neid, kes ütlevad, et prokuratuuri üle teostab kontrolli kolmeastmeline kohtusüsteem. See on põhimõtteliselt vale arvamus. Kohus lahendab eranditult alati konkreetset süüdistusasja, otsustades, kas inimene on süüdi või mitte. Kohtunik ei võta kunagi seisukohta selles, kas konkreetse kriminaalasja algatamine või selle kohtusse saatmine oli õige või mitte. Võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõttest tulenevalt ei tohi kohus asuda omaalgatuslikult täitevvõimu distsiplineerima.”

Oma raportis soovitab Kurm (lk 32) olukorra parandamiseks muu hulgas „ümber mõtestada [...] Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve komisjoni staatus ja tööpõhimõtted. Esiteks peaks komisjonile valetamine ja komisjoni eest info varjamine olema kuritegu, nii nagu on kuritegu kohtule ja uurimisasutusele valetamine ja tunnistuse andmisest keeldumine [...]”. Kurm kordab seda soovitusi leheküljel 37: „[...] suurendada Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve komisjoni võimekust, mida aitaks saavutada see, kui a) komisjonile valetamise ja komisjoni eest teabe varjamise eest nähakse ette kriminaalvastutus [...]”.

³ Riigikogu põhiseaduskomisjoni 2014. aasta eelnõu 651 SE, vt <<https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/ad651f8e-23ab-44c4-b30d-d59c37b85c18>>; Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni ja Riigikogu põhiseaduskomisjoni 2014. aasta eelnõu 820 SE, vt <<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelvoud/eelnou/ea8845d6-161b-4c6c-bb91-b49a31c82184/riigikogu-kodu--ja-tookorra-seaduse-muutmise-seaduse-eelnou-820-se-ii>>; Eesti Vabaerakonna fraktsiooni 2016. aasta eelnõu 313 SE, vt <<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelvoud/eelnou/e8eb959d-fbd1-4140-b58d-7192f73923b7/riigikogu-kodu--ja-tookorra-seaduse-ja-kriminaalmenetluse-seadustiku-muutmise-seadus-millega-tugevdatakse-parlamentaarset-kontrolli>>; ning Eesti Vabaerakonna fraktsiooni 2017. aasta eelnõu 402 SE, vt <<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelvoud/eelnou/588c6410-dbbb-4000-aab2-14df3a71e012/riigikogu-kodu--ja-tookorra-seaduse-muutmise-seadus-millega-tugevdatakse-parlamentaarset-kontrolli>>.

⁴ Vt nt Riigikogu 18. jaanuari 2017. aasta istungi stenogramm, kell 14.00, <<https://stenogrammid.riigikogu.ee/201701181400#PKP-21959>>. Riigikogu saadik Ivari Padar ütles seaduseelnõu 313 SE arutelul, viidates Riigikogu saadiku Jüri Adamsi üksikasjalikumale tutvustusele: „[...] Probleem on see, et viimase paarikümne aasta parlamendipraktikas on olnud neli või viis korda, kus kutsutud ei ole uurimiskomisjoni ette tulnud. Sanktsioone, mis on seaduses kirjas, enam tegelikult rakendada ei saa.”

⁵ Margus Kurm, *Eesti kriminaaljustiitsüsteemi struktuursed probleemid kui vaba ühiskonna arengu takistajad*, Põhimõtte Koda, 12. mai 2026, <<https://pohimottekoda.ee/margus-kurmi-raport-est-riigikogu-justiitsüsteemi-struktuursed-probleemid-kui-vaba-uhiskonna-arengu-takistajad>>.

3.2 Eelnõu üleschitus

Peamisi muudatusi sisaldab eelnõu § 1, millega muudetakse Riigikogu kodu- ja töökorra seadust (RKKTS), et saavutada eespool käesoleva seletuskirja punktis 2 nimetatud eesmärgid 1 ja 2 ning osaliselt eesmärk 3.

Eelnõu § 1 punkti 1 kohaselt muudetakse RKKTS § 22 lõiget 2 nii, et senine Riigikogu uurimiskomisjonide õigus kutsuda komisjoni ette isikuid ning nõuda oma ülesannete täitmiseks vajalikke andmeid ja dokumente selles lõikes sätestatud tingimustel laiendatakse ka kõikidele olemasolevatele ja tulevastele Riigikogu erikomisjonidele.

Samuti täiendatakse praegust RKKTS § 22 lõike 2 teises lauses sätestatud selgituste andmise kohustust nii, et uurimis- või erikomisjoni ette kutsutud isik on kohustatud andma *tõeseid* selgitusi, ning lisatakse kohustus hoiatada komisjoni ette kutsutud isikut teadvalt vale ütluse andmisega kaasneva vastutuse eest (millega kaasnev karistus nähakse käesoleva eelnõu § 3 kohaselt ette karistusseadustikus). See sõnastus vastab analoogia alusel kriminaalmenetluse seaduse § 68 lõike 2 sõnastusele, mille kohaselt tuleb tunnistajat kriminaalmenetluses hoiatada muu hulgas teadvalt vale ütluse andmise eest.

Uurimiskomisjoni õiguste ja neid puudutavate tingimustega seotud sätete kohaldamisala laiendamine erikomisjonidele lähtub kaalutlusest, et praeguste Riigikogu erikomisjonide töö on sageli sarnane uurimiskomisjoni funktsiooniga,⁶ kuna praegused erikomisjonid tegelevad samuti avalikku huvi pakkuvate sündmuste ja teemade uurimisega parlamentaarse kontrolli raames. Samuti on kõikidele kolmele praegu eksisteerivale erikomisjonile antud eriseadustes õigus välja kutsuda isikuid ja nõuda tutvumiseks andmeid ja/või dokumente, kuigi ei ole täpsemalt sätestatud selle õiguse teostamise ja tagamise mehhanisme.

Eelnõu kohaselt jääb § 22 lõike 2 sõnastusse alles oluline tingimus, et uurimis- ja erikomisjonid saavad nõuda ainult niisuguseid andmeid ja dokumente, mis on vajalikud nende ülesannete täitmiseks. Teisisõnu, uurimis- või erikomisjon ei saa seda õigust kasutada, kui selleks puudub vajadus. See hoiab ära olukorrad, kus oleks põhjust karta, et edaspidi moodustatavad uued erikomisjonid asuvad vajaduse puudumisest hoolimata seda õigust kuritarvitama.

Eelnõu § 1 punktiga 2 muudetakse RKKTS § 23 praegust pealkirja „Uurimiskomisjoni töö takistamine” nii, et see hõlmaks nii uurimis- kui ka erikomisjoni töö takistamist.

Eelnõu § 1 punktiga 3 muudetakse RKKTS § 23 lõiget 1 nii, et selles lõikes ette nähtud väärtekoosseis (komisjoni kutse peale mõjuva põhjuseta ilmumata jätmine, andmete või dokumentide esitamata jätmine või selgituste andmisest või küsimustele vastamisest keeldumine) oleks kohaldatav mitte ainult uurimiskomisjoni, vaid ka erikomisjoni töö suhtes.

Eelnõu § 1 punktiga 4 muudetakse RKKTS § 23 lõiget 3, mille praeguse sõnastuse kohaselt on lõikes 1 ette nähtud väärteo menetlejaks kohus, nii, et edaspidi on lõikes 1 ette nähtud väärtegude kohtuväline menetleja Riigikogu Kantslei.

Selle muudatuse eesmärk on muu hulgas lahendada RKKTS kommenteeritud väljaandes kirjeldatud puudus („väärteo menetlemist puudutavad normid on RKKTS-is puudulikud).

⁶ RKKTS § 20 kohaselt on uurimiskomisjoni eesmärk uurida avalikku huvi pakkuvat sündmust, aga RKKTS kommentaari 4 kohaselt võib avalikku huvi pakkuv sündmus tähendada ka laiemat probleemideringi. Vt Riigikogu kodu- ja töökorra seadus, Kommentaarid, Riigikogu Kantslei, 2023, lk 114.

Nimelt on jäetud määramata väärteo kohtuväline menetleja, mistõttu ei ole väärteokaristuse kohaldamine praktikas realiseeritav”), mida on osundatud käesoleva seletuskirja punktis 3.1.

Senise regulatsiooni kohaselt on Eestis väärtegude kohtuvälised menetlejad täitevvõimu asutused või kohalikud omavalitsused (vt väärteomenetluse seadustiku kehtiva redaktsiooni § 9 punktid 1 ja 2). Ent kuna Riigikogu uurimis- ja erikomisjonid uurivad peamiselt täitevvõimu tegevust, ei vastaks see, kui kohtuväline menetleja on täitevvõimu osa, võimude lahususe põhimõttele. Ka justiitsministeerium on oma 28. mai 2014. aasta kirjas nr 8-2/14-3753 „Vabariigi Valitsuse seisukoha edastamine”, mis puudutas sama küsimust seoses tollase eelnõuga 651 SE,⁷ märkinud:

„Kaheldamatult vajab parlamentaarne uurimismenetlus oma tõhusa toimimise tagamiseks teatud riikliku sunni vahendeid. Sellise sunnivahendina ei saa välistada ka väärteokaristust, nagu näeb ette kehtiv RKKTS. Kui aga selle sunnivahendi kohaldajaks – ehk väärteo kohtuväliseks menetlejaks – on täitevvõimu asutus, võivad kujuneda olukorrad, mis tekitavad küsitavusi võimude lahususe seisukohast. [...] Küll aga võib olla mõeldav anda uurimiskomisjonile iseseisev trahviõigus analoogselt kohtu poolt menetluse tagamiseks määratavate trahvidega. Samuti võib kaaluda uurimiskomisjoni jaoks vajaliku informatsiooni kättesaamise lihtsustamiseks näiteks ametiabi korras PPA või kohtuvõimu kaasamist teatud menetlustoimingute tegemiseks.”

Käesolevas eelnõus on ette nähtud niisuguse iseseisva trahviõiguse andmine mitte Riigikogu uurimis- või erikomisjonile endale, vaid Riigikogu Kantseleile kaalutlusel, et Riigikogu komisjonides on esindatud poliitilised jõud, samas kui Riigikogu Kantselei ametnikud eeldatavasti ei ole oma töös poliitiliselt seotud. Kohtuväline menetleja on olnud senise regulatsiooni kohaselt asutus, kes osaleb menetluses ametniku kaudu (vt väärteomenetluse seadustiku § 9 ja § 10 lõige 1), ning Riigikogu Kantselei vastab nendele tunnustele paremini kui Riigikogu uurimis- või erikomisjon.

Kunagises eelnõus 820 SE⁸ pakuti välja põhjalikum erikord, mille kohaselt uurimiskomisjon oleks isikuid trahvinud. Käesolevas eelnõus on lähtutud eeldusest, et kui RKKTS praeguse redaktsiooni § 23 lõige 2 („Käesoleva paragrahvi lõikes 1 ettenähtud väärteole kohaldatakse karistusseadustiku ja väärteomenetluse seadustiku sätteid.”) jääb kehtima, saab Riigikogu Kantselei menetleda RKKTS § 23 lõikes 1 ette nähtud väärtegusid nende seadustike alusel (väärteoteate registreerimine, menetluse alustamise otsustamine, tõendite kogumine, menetlusaluse isiku ärakuulamine, väärteootsuse tegemine jne). Eelnõus 820 SE oli ette nähtud, et uurimiskomisjon saab määrata kõnealuse väärteo suhtes trahvi korduvalt. Käesolevas eelnõus on lähtutud eeldusest, et kui kutsutud isik talle määratud trahvist hoolimata kohale ei ilmu, saab uurimis- või erikomisjon esitada talle uue kutse, mille peale kohale ilmunata jätmine on uue kohustuse rikkumine, mille eest saab määrata uue trahvi. Samuti on käesolevas eelnõus eeldatud, et trahvi maksmine ei vabastada isikut komisjoni seatud kohustuse täitmisest.

Eelnõu § 1 punktiga 5 lisatakse RKKTS § 157² lõikes 1 ette nähtud Riigikogu Kantselei põhiülesannete hulka punktina 8 funktsioon tegutseda kohtuvälise menetlejana nendel juhtudel, kui on vaja § 23 lõike 3 alusel menetleda § 23 lõikes 1 nimetatud väärtegu. See on põhimuudatustega kaasnev muudatus.

⁷ Vt <<https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/ad651f8e-23ab-44c4-b30d-d59c37b85c18>>.

⁸ 2014. aasta eelnõu 820 SE, vt <<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea8845d6-161b-4c6c-bb91-b49a31c82184/riigikogu-kodu--ja-tookorra-seaduse-muutmise-seaduse-eelnou-820-se-ii/>>.

Eelnõu §-ga 2 täiendatakse väärtemenetluse seadustiku §-s 9 sätestatud praegust regulatsiooni, mille kohaselt võib väärteto kohtuväline menetleja olla kas täidesaatva riigivõimu volitustega asutus (punkt 1) või valla- või linnavalitsus (punkt 2), punktiga 4, mille kohaselt saab väärteto kohtuväliseks menetlejaks olla ka Riigikogu Kantselei, kui on vaja menetleda Riigikogu uurimis- või erikomisjoni töö takistamises seisnevat väärtetegu. See on põhimuudatustega kaasnev muudatus, et RKKTS ja väärtemenetluse seadustik oleksid omavahel kooskõlas. Selle paragrahvi punkt 3 on varem kehtetuks tunnistatud ja Riigikogus menetletavate eelnõude normitehnika eeskirja § 37 lõike 1 viimase lause kohaselt ei kasutata samas seaduses varem kehtetuks tunnistatud struktuuriosa numbrit uuesti.

Eelnõu § 3 teenib eespool nimetatud eesmärgi 3 teist osa: muuta teadvalt vale ütluse andmine Riigikogu uurimis- või erikomisjonile karistusseadustiku alusel karistatavaks. Sel eesmärgil laiendatakse karistusseadustiku § 320 „Valeütlus ja valevanne” (mida hõlmab 18. peatüki 2. jagu „Isiku õiguste vastased süüteod kohtueelses, kohtuvälises ja kohtumenetluses”) lõikes 1 ette nähtud teokoosseisu nii, et selle hulka hakkab kuuluma ka Riigikogu uurimis- või erikomisjoni ette kutsutud isiku poolt sellele komisjonile teadvalt vale ütluse andmine.

Käesoleva eelnõu kohaselt loetakse loetakse Riigikogu uurimis- või erikomisjonile teadvalt vale ütluse andmine karistusseadustiku alusel karistatavaks kuriteoks, kuid samal ajal loetakse Riigikogu uurimis- või erikomisjoni kutsel ilmumata jätmine, andmete või dokumentide esitamata jätmine ning selgituste andmisest või küsimustele vastamisest keeldumine väärtetegudeks, mille kohtuväline menetleja on Riigikogu Kantselei. Niisugune eristus põhineb muu hulgas kaalutlusel, et teadvalt vale ütluse andmine kujutab endast katset kallutada asjaomane Riigikogu komisjon ja seega kogu parlamentaarse kontrolli protsess eksiteele, mida võib võimalike tagajärgede tõttu pidada raskemaks süüteoks kui lihtsalt ilmumata jätmist.

Selle eristuse tegemisel on peetud silmas ka teiste Euroopa riikide õigusnorme.

Riigikogu uurimis- või erikomisjonile teadvalt vale ütluse andmise kriminaliseerimisel on saadud muu hulgas inspiratsiooni Saksamaa õigusest. Saksamaa karistusseadustiku (Strafgesetzbuch) § 153 kohaselt on kriminaliseeritud valetunnistuse andmine kohtule või muule organile, kellel on tunnistajate ärakuulamise pädevus,⁹ ja see hõlmab Saksamaa põhiseaduse¹⁰ artikli 44 alusel ka uurimispädevusega parlamendikomisjone.

Ka näiteks Prantsuse õiguses on olemas sellesarnane regulatsioon 1958. aasta määruse nr 58-1100 kehtiva redaktsiooni artiklis 6, mille kohaselt on isikud kohustatud parlamendi uurimiskomisjoni kutse peale ilmuma ning andma ütlusi, mille suhtes kehtivad Prantsuse kriminaalkodeksi (code pénal) sätted.¹¹

Eelnõu §-ga 4 tunnistatakse õiguse puhastamise põhimõttest lähtudes kaasneva muudatusena kehtetuks julgeolekuasutuste seaduse § 36 lõige 3, mille praeguse redaktsiooni kohaselt on julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjonil „komisjoni tööga seotud ülesannete täitmiseks õigus välja kutsuda isikuid ja nõuda tutvumiseks dokumente”. Eelnõu vastuvõtmise korral muutub see lõige tarbetuks, sest see julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni õigus sätestatakse süsteemsemalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 22 lõikes 2 (käesoleva eelnõu § 1 punkt 1), mille kohaselt on edaspidi kõikidel Riigikogu uurimis- ja erikomisjonidel

⁹ <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_153.html>.

¹⁰ <<https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>>.

¹¹ <<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000705067/>>.

õigus kutsuda komisjoni ette isikuid ning nõuda oma ülesannete täitmiseks vajalikke andmeid (sealhulgas selgitusi ja vastuseid küsimustele) ning dokumente.

Eelnõu §-ga 5 tunnistatakse õiguse puhastamise põhimõttest lähtudes kaasneva muudatusena kehtetuks korruptsioonivastase seaduse § 9 lõige 2, mille praeguse redaktsiooni kohaselt on korruptsioonivastasel erikomisjonil „oma ülesannete täitmiseks õigus välja kutsuda isikuid ja nõuda tutvumiseks andmeid ja dokumente”. Eelnõu vastuvõtmise korral muutub see lõige tarbetuks, sest see korruptsioonivastase erikomisjoni õigus sätestatakse süsteemsemalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 22 lõikes 2 (käesoleva eelnõu § 1 punkt 1), mille kohaselt on edaspidi kõikidel Riigikogu uurimis- ja erikomisjonidel õigus kutsuda komisjoni ette isikuid ning nõuda oma ülesannete täitmiseks vajalikke andmeid (sealhulgas selgitusi ja vastuseid küsimustele) ning dokumente.

Eelnõu §-ga 6 tunnistatakse õiguse puhastamise põhimõttest lähtudes kaasneva muudatusena kehtetuks riigikontrolli seaduse § 52 lõike 3 punkt 1, mille praeguse redaktsiooni kohaselt on „Riigikogu vastaval erikomisjonil” (s.o riigieelarve kontrolli erikomisjonil) kontrollitulemuste arutamisega seoses „õigus kutsuda välja ameti- ja eraisikuid ning saada neilt suulisi ja kirjalikke selgitusi”. Eelnõu vastuvõtmise korral muutub see lõige tarbetuks, sest see riigieelarve kontrolli erikomisjoni õigus kattub täielikult üldnormiga, mis sätestatakse süsteemsemalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 22 lõikes 2 (käesoleva eelnõu § 1 punkt 1), mille kohaselt on edaspidi kõikidel Riigikogu uurimis- ja erikomisjonidel õigus kutsuda komisjoni ette isikuid ning nõuda oma ülesannete täitmiseks vajalikke andmeid (sealhulgas selgitusi ja vastuseid küsimustele) ning dokumente.

Riigikontrolli seaduse praegune redaktsioon sisaldab ka § 52 lõike 3 punkti 2, mille kohaselt on riigieelarve kontrolli erikomisjonil õigus „nõuda asjassepuutuvaid dokumente kõigilt riigi- ja kohalike omavalitsuse üksuste asutustelt, juriidilistelt ja füüsilistelt isikutelt”. See punkt on sõnastatud laiemalt kui Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 22 lõikes 2 ette nähtav uurimis- ja erikomisjonide õigus, mistõttu on põhjendatud jätta riigikontrolli seaduse § 52 lõike 3 punkt 2 kui asjaomasele erikomisjonile laiemaid õigusi või lisapädevust andev erisäte kehtetuks tunnistamata.

Eelnõu § 6 kohaselt jõustub seadus üldises korras, st vastavalt põhiseaduse §-le 108 jõustub seadus kümnnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist, kui seaduses eneses ei sätestata teist tähtaega.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus ei kasutata uusi termineid.

Kasutusel olev mõiste „ütlus“ laieneb eelnõu vastuvõtmise korral ka kohtuvälise menetluse konteksti, s.o hakkab tähendama ka niisugust teavet, mida Riigikogu uurimis- või erikomisjoni ette kutsutud isik annab sellele komisjonile, kuid mõiste sisuline tähendus (isiku poolt ametlikus menetluses antav suuline või kirjalik teave asjaolude kohta, mis on talle teada või mida ta on tajunud) sellest ei muutu. Valeütluse kui mõiste loogika seisneb tõendamisel tähtsate asjaolude moonutamises ja see ei olene menetluse liigist.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole vastuolus Euroopa Liidu õigusega ega võta seda üle.

6. Seaduse mõjud

Parlamentaarne kontroll tõhustub, sest tekivad tegelikud võimalused karistada Riigikogu uurimis- ja erikomisjonide töö takistamise eest ning samuti tekib võimalus karistada neid, kes annavad Riigikogu uurimis- või erikomisjonile teadvalt valesid ütlusi.

Parlamentaarsete kontrolli tõhustumine võib kaasa aidata võimude tasakaalustumisele ning kodanikkonna suuremale usaldusele Eesti Vabariigi kui õigusriigi vastu.

Käesoleva eelnõu vastuvõtmise korral peaks Riigikogu Kantselei kui kohtuväline menetleja kinnitama väärteomenetluse seadustiku §-st 10 tulenevalt nende ametikohtade loetelu, mida täitev ametnik on pädev väärteomenetluses osalema kohtuvälise menetleja nimel.

Samuti peab Riigikogu Kantselei eelnõu kohaselt edaspidi menetlema eelnõus nimetatud väärtegusid, kuid senise põhjal võib eeldada, et vajadust selleks ei teki kuigi sageli.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad tulud ja kulud

Otseseid kulusid seaduse rakendamisega riigile ega kohalikele omavalitsustele ei kaasne.

8. Rakendusaktid

Seaduse vastuvõtmisega ei kaasne uute rakendusaktide vastuvõtmist.

9. Seaduse jõustumine

Seadus on kavandatud jõustuma üldises korras.

Algatavad Riigikogu liikmed 2026. aasta 18. jaanil.

(allkirjastatud digitaalselt)

Jaanis Valge
Leo Kuning
Helir-Valdmar Seiden

Meeli
L. Kuning
J. Seiden